

Mlejnek, Ondřej

Dějiny výzkumů

In: Mlejnek, Ondřej. *Paleolit východních svahů Dražanské vrchoviny*. Měřínský, Zdeněk (editor); Klápště, Jan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, pp. 25-31

ISBN 978-80-210-7818-5

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133585>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4. DĚJINY VÝZKUMŮ

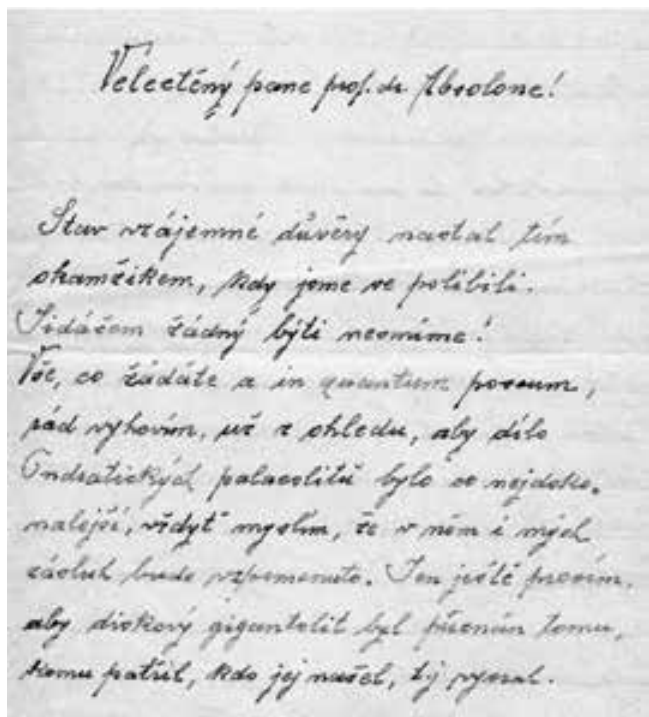
4.1 Počátky výzkumu paleolitu v oblasti do roku 1918

Zkoumaná oblast náleží z hlediska paleolitického výzkumu mezi nejdříve objevené regiony s paleolitickým osídlením. Zasloužila se o to zejména lokalita Ondratice I/Želeč, která patří mezi nejdéle známá sídliště paleolitických lovců na Moravě. Dějiny výzkumů této lokality byly v odborné literatuře již několikrát popsány (Skutil 1954; Valoch 1963; posledně Mlejnek *et al.* 2012, 296–299).

Již na přelomu devatenáctého a dvacátého století sbírali v okolí Ondratic štípanou kamennou industrií Hynek Hostinek a Jakub Možný. Poštovní z Brodku u Prostějova H. Hostinek (1861–1909) také podle svého vyjádření z roku 1908 lokalitu v roce 1903 objevil (Kopecký 1940; Skutil 1940), podle K. Absolona (1935) to byl již roku 1898 ondratický rolník J. Možný (1870–1948). Možného povrchové sběry uvedli do odborné literatury K. J. Maška a H. Obermaier (1911), Hostinkovy sběry byly uloženy v Muzeu Prostějovska

v Prostějově a později je publikoval J. Skutil (1933). Není jisté, zdali H. Hostinek a J. Možný znali také lokality v okolí centrálního sídliště Ondratice I/Želeč. Zdá se to být pravděpodobné, o čemž svědčí např. Skutilova mapa rozšíření drahanského paleolitu, kde je v prostoru mezi Ondraticemi a Drysicemi zakresleno více poloh s nálezy (Skutil 1939, 88); každopádně oba považovali celou sídelní oblast za jediné velké sídliště a artefakty z různých poloh neoddělovali. Jako jeden z prvních se o paleolitických nálezech u Ondratic zmiňuje J. Bayer (1909, 155) na základě zprávy A. Procházky (1907, 170) o výzkumu I. L. Červinky. Již od roku 1906 sbíral v okolí Ondratic štípanou industrií želečský učitel E. Zahálka (Skutil 1954, 6).

I. L. Červinka sbíral štípanou industrií v úvozu mezi Ondraticemi a Želčí v průběhu svých geodetických měření. Už od roku 1907 zde podle svého dopisu z 13. prosince 1915 prováděl archeologické výzkumy (Červinka 1915). Podle jeho zjištění se zde nacházel pod asi 40–50 cm mocnou vrstvou ornice terciární písek, na kterém v hloubce 30–40 cm,

Obr. 7: První strana dopisu J. Možného, jednoho z objevitelů ondratických lokalit, K. Absolonovi z 12. února 1942. Archiv K. Absolona uloženy v Ústavu Anthropos MZM.

Obr. 8: Inocenc Ladislav Červinka, jeden z nejvýznamnějších moravských archeologů, provedl jako první archeologický výzkum na lokalitě Ondratice I/Želeč. Fotografie z konce 20. let 20. století. Archiv Historického ústavu MZM.

někdy však až 70 cm, ležela kulturní vrstva obsahující artefakty. Celkovou rozlohu lokality odhaduje na 10 000 m², z nichž údajně skoro 4 000 m² prokopal. Třebaže můžeme považovat toto tvrzení za přehnané, jistě šlo o zatím nejrozsáhlejší archeologický výzkum na lokalitě. Na této ploše se Červinkovi podařilo odkrýt dvě koncentrace artefaktů, které interpretoval jako zahloubená ohniště. První koncentrace se skládala ze dvou větších kamenů obklopených uhlíky a ojedinělými křemencovými artefakty, druhá koncentrace byla tvořena více křemencovými bloky a uhlíky. U jednoho z těchto bloků se nacházel shluk křemencových artefaktů interpretovaný I. L. Červinkou jako dílna. Vzhledem ke špatnému dochování kostí na lokalitě se během tohoto výzkumu podařilo odkrýt jen několik rozpadlých lamel mamutích klů (*Mamuthus primigenius*) a jeden zub polární lišky (*Vulpes alopes*). Zato kamenné artefakty bylo možné počítat na tisíce. Nástroje se však objevovaly spíše vzácně a zastoupena zde byla škrabadla, listovité a jiné hroty, drásadla aj. Z důvodu přítomnosti listovitých hrotů srovnával I. L. Červinka místní industrii s francouzským solutréenem. Větší část jeho nálezů získalo Přírodovědně historické muzeum ve Vídni, menší část skončila v Národopisném muzeu v Berlíně. Asi 300 artefaktů z Ondratic koupilo od Červinky Zemské muzeum prehistorie v Halle. Tyto nálezy se staly předmětem zájmu diplomové práce K. Proscheho (1960).

4.2 Období let 1918–1945

V období první republiky přilákala oblast tzv. „drahanského paleolitika“, tedy zejména okolí Brodku u Prostějova, pozornost mnohých v této době publikujících archeologů (Breuil 1924; Bayer 1925; Menghin 1926; 1931; Obermaier 1928). Díky několika amatérským sběratelům se stále zvyšoval počet známých lokalit z této oblasti, ale také počet artefaktů zde nalezených. Nejaktivnějším amatérským archeologem působícím v regionu byl Jan Kopecký, odborný učitel a později ředitel školy v Brodku u Prostějova. Od roku 1928 procházel na popud K. Absolona systematicky zoraná pole v okolí svého bydliště s cílem získat nové soubory paleolitické štípané industrie (Kopecký 1937, 85). Již v roce 1929 se mu podařilo objevit tři nové paleolitické stanice u Otaslavic (Horní Otaslavice I – Homole, Dolní Otaslavice I – Kopaniny a Dolní Otaslavice II – Horka). Soubory z otaslavických lokalit později analyzoval K. Absolon (1935), bohužel bez rozlišení jednotlivých poloh. Roku 1930 objevil J. Kopecký lokalitu Vincencov II – Štěrky, původně označovanou jako Dolní Otaslavice III – Štěrky (Absolon 1935), a dále menší stanice Dětkovice – Plániva, o které J. Skutil (1939, 86) píše, že byla známá již roku 1910, a Určice I – Dlouhé Kluče. Ojedinělé nálezy zmiňuje také z Šiborovic a Vranovic (Kopecký 1937, 86). V roce 1931 následovalo objevení menší lokality u Zelené Hory a po upozornění studenta V. Navrátila také sídliště Podivice – U Háječku na Vyškovsku. Na Prostějovsku v tomto roce J. Kopecký objevil lokality Vincencov I – Kamenice a několik kusů štípané industrie našel také v Alojzově, poloze Mitrovy u lesa Markovce (Kopecký 1937,

86). Zde nalezený soubor rozšířil v roce 1936. Podle J. Skutila byla paleolitická stanice v této poloze známá již roku 1910 (Skutil 1939, 86). Z roku 1932 pocházejí pouze ojedinělé nálezy od Vícova (polohy Výmoly a Američky), zato v roce 1933 se J. Kopecký zaměřil na kopec Předina u Dobrochova, kde se mu podařilo objevit paleolitické artefakty hned ve třech polohách (Kopecký 1937, 86; 1938). V roce 1936 našel Kopecký paleolitické artefakty v mladším pravěkém objektu na lokalitě Brodek u Prostějova I – Horka, odkud pocházely již paleolitické nálezy I. L. Červinky z roku 1910 (Skutil 1939, 86), a dále pokračoval ve sběrech na lokalitě Vincencov I – Kamenice, kde našel paleolitické nástroje také v sousední trati Široký (Kopecký 1937, 86). J. Kopecký spolupracoval s K. Absolonem (Absolon 1935; 1936) a také s J. Skutilem, který publikoval některé jeho sběry z Alojzova I – Golštýna a Podivic – U Háječku (Skutil 1933a). Ve sběrech na povrchových lokalitách v okolí Otaslavic a na vrchu Předina u Dobrochova na J. Kopeckého navázal koncem třicátých let místní rolník A. Štefek (Skutil 1937, 73–74). Kromě již známých lokalit ohlásil A. Štefek ojedinělý nález vrtákovitého nástroje z trati Vápeniček u Otaslavic (Skutil 1937, 74).

V Myslejovicích a okolí spolupracoval J. Skutil s místním rolníkem A. Novotným, který objevil několik lokalit na katastru této obce (Skutil 1937, 74–77). Zejména šlo o sídliště v tratích Díly, Úzká, Žákovec a Pod Vranovskou cestou. Ojedinělé nálezy hlásil A. Novotný také z tratí Mitrov, Skalky,

Obr. 9: O paleolitické osídlení Prostějovska se zajímal také Josef Skutil, a to zejména v době svého působení v MZM a v Muzeu Prostějovska. Fotografie z roku 1965. Archiv AÚ AV ČR v Brně.

Strážná, Díl, Na Skalce, Nebesová, Boží muka, Čahadlo, Libá, Pijavky a Kopicová (Skutil 1937; 1938). Často však šlo pouze o kvarcitové artefakty, u kterých si vzhledem k bohatému neolitickému osídlení okolí Myslejovic nemůžeme být jisti datováním. Ojedinelý zlomek bíle patinovaného čepelového škrabadla nalezl J. Chlup z Krumsína severozápadně od lesa Buchtelky asi 4 km západně od Myslejovic (Skutil 1937, 77). Několik nálezů uložených ve škole v Krumsíně prý pocházelo z trati Kamenica jižně od obce (Skutil 1937, 77).

J. Skutil publikoval také nálezy prostějovského amatérského archeologa A. Gottwalda, těžiště jehož zájmu leželo spíše až v mladším pravěku (Skutil 1931). A. Gottwald objevil v roce 1924 bohatou epiaurignackou stanicí Alojzov I – Golštýn, publikovanou J. Skutilem v roce 1925 jako Golštýn u Určic, a kromě toho nalezl v okolí také další stopy pobytu paleolitického člověka. V lese Nad Nivkami u Stínavy získal již před rokem 1901 bíle patinované škrabadlo vykopané při úpravě cesty (Skutil 1931, 52–53). Při výzkumu osídlení kultury s nálevkovitými poháry v trati Čubernice u Ohrozimi nalezl A. Gottwald zlomek listovitého hrotu paleolitického stáří a několik bíle patinovaných úštěpů (Skutil 1931, 53); zlomek listovitého hrotu našel také u Mostkovic na pastvině v trati Nad Vysoudilkou (Skutil 1931, 54). V Čechovicích se A. Gottwaldovi podařilo v trati Čechovsko najít menší soubor štípané industrie obsahující tři škrabadla, sedm hrotů a strmě retušovaných čepelí, zlomek pilky a sedm úštěpů ze SGS. Tyto nálezy jsou dnes uloženy v Muzeu Prostějovska. Zajímavý je také nález R. Vařeky, kterému se podařilo v roce 1925 najít v neznámé poloze na katastru Mořic listovitý hrot ze SGS se zbytkem kůry na bázi.

Z dalších amatérských sběratelů spolupracoval J. Skutil se školním ředitelem E. Kolibabem z Bučovic. E. Kolibaše sbíral v Alojzově na Golštýně a také v okolí Vícova. Zde se mu v trati Vrchní padělký jihovýchodně od obce podařilo mezi lengyelským materiálem nalézt také několik patinovaných úštěpů paleolitického stáří (Skutil 1933a, 9–11). E. Kolibaše zde spolupracoval i v následujících letech s J. Všetickou z Vícova, který v okolí obce kromě mnoha výchozů křemence typu sluňák posbíral další artefakty na lokalitách v tratích Vrchní padělký a Na Američkách a ojedinelé nálezy snad paleolitického stáří v tratích Záhumenka, Za Malou horou vícovskou, Kopanina a Dlouhá Dudkova (Skutil 1937, 77–78). Na lokalitě Chlum u Seloutek se J. Všetickovi podařilo kromě silicitových úštěpů nalézt také radiolaritový listovitý hrot (Skutil 1937, 79). Další jeho ojedinelé nálezy pocházejí ze Zdětína a z Žárovic, trati Poddubí (Skutil 1937, 79).

Lokalitě Ondratice I/Želeč se ve spolupráci s amatérskými zájemci věnovali především J. Skutil (1933b; 1940; 1954) a K. Absolon. Zatímco J. Skutil se věnoval zejména vývoji názorů na kulturní klasifikaci ondratické industrie a publikoval také nálezy z Ondratice a okolí uložené v prostějovském muzeu (1954), K. Absolona zaujaly hlavně zde nacházené kvarcitové artefakty velkých rozměrů. Ve své monografii je nazývá gigantolity (Absolon 1936). V případě mnohých zde vyobrazených kusů ovšem jde o přirozené

Obr. 10: Velký význam přisuzoval paleolitickému osídlení Vyškovska a Prostějovska také K. Absolon, který zdejšími nálezům dokonce vyhradil zvláštní místnost v expozici Člověk a jeho rod na brněnském výstavišti. Na snímku z roku 1920 stojí před budovou MZM. Archiv Ústavu Anthropos MZM.

zlomky, nebo dokonce o padělký zakoupené od ondratického rolníka J. Možného, který byl přistižen, jak vytahuje úštěpy místních křemenců, které sám vyrobil, z udírny, kde zauzoval patinu z močůvkové lázně, aby zakryl čerstvost lomů (Schwabedissen 1943; Oliva 2005, 42). Další artefakty menších rozměrů z Ondratice I/Želeče vyobrazil K. Absolon jako srovnávací materiál v monografii o výzkumu Býčí skály (Absolon 1945). K. Absolon znal z oblasti mezi Ondratice a Drysicemi tři větší a několik menších nalezišť paleolitické štípané industrie (Absolon 1935, 7), artefakty pocházející z různých poloh však bohužel nerozlišoval.

Z pověření K. Absolona provedl roku 1928 v Ondratice I/Želči archeologický výzkum tehdejší kreslič oddělení pro diluvium Moravského zemského muzea Josef Dania. Podle K. Absolona (1935, 10) byla při tomto výzkumu odkryta plocha 49,5 m² až do hloubky 2,5 m. Na této ploše byla objevena jedna nepříliš mocná kulturní vrstva se silicitovými artefakty v nadloží křemencových artefaktů. K. Absolon zařadil silicitové artefakty do solutrénu, zatímco křemencová industrie měla být moustérská. Podle Lothara Zotze se v roce 1949 J. Dania vyjádřil, že se při tomto výzkumu

nacházely všechny artefakty pomíchány v jedné vrstvě (Zotz 1951, 175). Nakonec i K. Absolon pod vlivem J. Pelíška změnil názor a tvrdil, že v profilu bylo možné rozeznat jen jednu náleзовou polohu (Absolon 1945, 24).

Podle náleзовé zprávy dochované v archivu Archeologického ústavu v Brně (Kopecký 1929) vykopal v Ondratcích několik sond také brodecký školní ředitel Jan Kopecký. Zjistil přitom, že náleзовá poloha je porušena orbou a artefakty se nacházejí hlavně v ornici. Náhodně údajně J. Kopecký narazil na „jakési depot paleolitického člověka o váze 22,70 kg s více jak 300 nástroji z hrubého šedého křemence“. J. Kopecký mezi nálezy z Ondratcí rozlišoval dva horizonty. Většinu nálezu z křemence a některé archaicky působící silicitové nástroje řadil do staršího spodního aurignacienu a jemně retušované silicitové nástroje do mladšího horního aurignacienu. Vycházel přitom z koncepce zastávané v této době K. Absolonem. Dvě menší sondy vyhloubil J. Kopecký v roce 1929 také na drysickém katastru v trati Vinohrádky na poli pana Matouška. Získaný materiál měl být totožný s ondratickým (Kopecký 1929).

Následující výzkum na stejné lokalitě z podnětu Hermana Schwabedissena na podzim roku 1942 je spojen s rozporuplnými výpověďmi. Zatímco H. Schwabedissen tvrdil, že odkryl pouze jednu kulturní vrstvu, ve které se nacházely silicitové i křemencové artefakty (Schwabedissen 1942, 44; 1943), tehdejší technik Emanuel Dania (bratranec J. Dania, pověřeného vedením výzkumu v Dolních Věstonicích), jinak konzervátor v Moravském zemském muzeu, sdělil později Karlu Valochovi, že křemencové kusy ležely v oddělené vrstvě hlouběji pod vrstvou se silicitovou industrií (Valoch 1967, 14). Toto tvrzení podpořil také Jan Ječmínek, který na tomto výzkumu pracoval jako dělník. Místo výzkumu bylo vytýpováno na základě sond položených ve všech směrech od hlavní koncentrace povrchových nálezu. V místě s nejvíce nálezy byl na ploše 30 m² proveden archeologický výzkum (Schwabedissen 1942). Nalezeno bylo mnoho silicitových i kvarcitových nástrojů údajně podobných povrchové kolekci.

Koncem druhé světové války popsal J. Pelíšek profil v úvozu u lokality Ondratice I/Želeč poblíž kóty 332 m. Podle jeho pozorování se zde nad miocenními písky nacházela na spraši vyvinutá asi 40 cm mocná půda a nad ní až 160 cm mocná vrstva spraše ukončená holocenní půdou (Pelíšek 1944). Ve své další práci (Pelíšek 1946), založené na pozorování z výzkumu H. Schwabedissena, tvrdí, že paleolitické artefakty ležely hlavně ve svrchní části rezavě hnědého B-horizontu a místy také přímo v ornici. Na nejvyšším místě v okolí kóty 332 m se měla křemencová industrie nacházet rovněž v miocenních píscích. Toto tvrzení převzal také K. Absolon (1945).

4.3 Období let 1945–2013

Už v období první republiky, kdy prováděl povrchové sběry na katastrech obcí na Prostějovsku a Vyškovsku, vzbudil J. Kopecký zájem o paleolit ve svém žáku Janu Ječmínkovi (1923–1994), který se stal hlavním amatérským

Obr. 11: Jan Ječmínek (vlevo) a Martin Oliva při mapování polohy povrchových paleolitických lokalit v prostoru mezi Ondratcemi a Drysicemi. Archiv Ústavu Anthropos MZM (diapozitiv).

sběratelem působícím v Ondratcích a okolí po druhé světové válce (Valoch 1995a). Vzhledem k jeho spolupráci s K. Absolonem a později K. Valochem je dnes většina jeho sběrů uložena v Moravském zemském muzeu. Tato nová sbírka štípané industrie z Ondratcí a okolí nahradila dříve získané kolekce, z nichž velká část roku 1945 shořela při požáru mikulovského zámku, kde byly paleolitické sbírky Moravského zemského muzea dočasně uloženy. Zachránit se podařilo část kvarcitové složky souboru a jen výběr silicitových artefaktů. Další menší soubory z Ondratcí se kromě již zmíněných muzeí nacházejí v muzeích v Olomouci a ve Znojmě. J. Ječmínek jako první z místních sběratelů důsledně odděloval artefakty pocházející z hlavní koncentrace Ondratice I/Želeč v tratích Velká Začaková a Holase od menší koncentrace nálezu Ondratice Ia v trati Malá Začaková. V místní pískovně se mu na bázi spraše povedlo nalézt také několik kostí, které Rudolf Musil určil jako kosti mamuta (*Mamuthus primigenius*) a koně (*Equus germanicus*; Valoch 1967, 20).

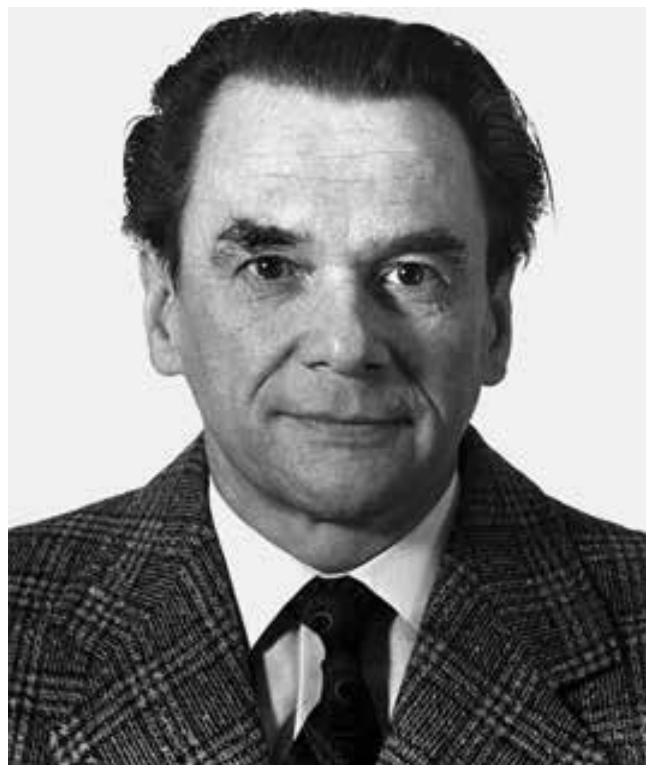
V průběhu více než padesáti let povrchových sběrů na Prostějovsku objevil J. Ječmínek přes desítku nových lokalit, zejména na katastru Drysic a Ondratcí, a výrazně rozšířil soubory štípané industrie z již známých nalezišť. V případě některých dříve známých lokalit v prostoru mezi

Drysicemi a Ondraticemi byl J. Ječmínek první, kdo začal zde nalezené artefakty oddělovat od nálezů z nejbohatší lokality Ondratice I/Želeč (Ondratice Ia, Ondratice II–IV, Drysice I–III). U jiných nalezišť může být tento sběratel označen za jejich objevitele. Jde např. o lokality Ondratice VIII – Kopaniny, Drysice IV – U Hranic (dříve Ondratice XII) a Sněhotice – Čihadla (Valoch 1983). J. Ječmínek sbíral paleolitické artefakty také na dalších lokalitách v okolí (Otaslavice, Vincencov, Myslejovice, Alojzov, Určice) a rozmnožil tak odtud pocházející soubory (Valoch 1967; 1983).

V období po druhé světové válce však nebyl J. Ječmínek jediný, kdo ve studované oblasti sbíral paleolitickou štípanou industrii. O pravěk Prostějovska se také zajímali např. Bohuslav Klíma (Klíma 1948) a zejména Jan Šrot (1911–1999), středoškolský učitel v Prostějově, který sbíral také paleolitické artefakty na lokalitách Ondratice I/Želeč, Vincencov I – Kamenice, Alojzov – Charbovec a Seloutky – Vinohrady (Mlejnek 2008). Lokalitu Seloutky – Vinohrady dokonce v roce 1937 objevil (Oliva 1987, 34).

V Otaslavicích pokračoval v povrchových sběrech zejména A. Štefek a později Z. Košťálek, Z. Smrž a J. Štefek z Otaslavic (Oliva 1987, 30). V okolí Určic sbírali kromě již zmíněných badatelů ve druhé polovině dvacátého století štípanou industrii např. D. a A. Přichystalové, Z. Čižmář (Čižmář 1988), P. Zedník a další. O reidentifikaci paleolitických lokalit popsanych J. Skutilem v okolí Myslejovic se v posledních letech bez výraznějších úspěchů pokusila Pavlína Kalábková (Hlava – Kalábková 2007). Zajímavým objevem byl v sedmdesátých letech povrchový nález kostěného hrotu mladečského typu, který učinil v Kostelci na Hané (v trati Kostecko) hluchovský rolník M. Růžička. Povrchový průzkum a sondáž na této lokalitě provedená K. Valochem a M. Olivou v roce 1979 (Oliva 1987, 44) a zejména povrchový průzkum P. Škrdly a O. Mlejnkou v posledních letech (Škrdla – Mlejnek 2012) zde potvrdil existenci nepřilíš bohaté paleolitické lokality.

Po smrti K. Absolona (1877–1960) a J. Skutila (1904–1965) spolupracovali amatérští sběratelé na Prostějovsku většinou s K. Valochem z Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea, případně s pracovníky Muzea Prostějovska v Prostějově. Na základě sběrů J. Ječmínka z okolí Ondratice analyzoval K. Valoch štípanou industrii z jednotlivých zdejších lokalit (Valoch 1967; 1975a; 1983). Soubory z lokality na Předíně u Dobrochova (dnes katastr Kelčic) a z Vincencova I – Kamenice publikovali J. Svoboda a A. Přichystal (1987; 1990). Industrii z lokality Alojzov – Golštýn a Seloutky – Vinohrady se věnovali např. M. Oliva (1987, 34–36; 1996), Z. Čižmář (1988) nebo O. Mlejnek (2008, 51–61). V devadesátých letech povrchové sběry na Prostějovsku realizovala např. A. Prudká, které se podařilo najít patinovaný ústěp v Plumlově v trati Za Hřbitovem. V oblasti Konicka zase působil D. Vích. Z jeho sběrů pochází ojedinělý patinovaný ústěp z obce Křemeneč, z polohy Nad dědinou. V poslední době nalezl I. Janků v roce 2001 bíle patinované rydlo na šikmo retušované čepeli se ztenčenou bází v Držovicích – Vinohrádkách a ze sběrů P. Fojtíka v roce 1999

Obr. 12: Karel Valoch publikoval povrchové nálezy ze sběrů J. Ječmínka. O znovuoobjevení stratifikovaných vrstev na lokalitě Ondratice I/Želeč se však pokoušel marně. Archiv Ústavu Anthropos MZM.

pochází ojedinělé nálezy z polohy Plumlov – U Valáška (rydlo na zlomené ztenčené čepeli), Brodek u Prostějova – Hájek (několik ústěpů) nebo Ohrozim – Horka (zlomek ústěpu).

V roce 1965 provedl K. Valoch ve spolupráci s J. Ječmínkem v Želči – Ondraticech I sondáž, jejímž cílem bylo objevit místo výzkumu z roku 1942. Mezitím uskutečněné scelení polí však znesnadňovalo orientaci v terénu, a proto zůstala tato snaha bez úspěchu (Valoch 1967). V rámci uvedené sondáže bylo vyhloubeno 25 sond a začištěno 15 profilů, výraznější kulturní vrstva však objevena nebyla. Stratigrafická pozorování v zásadě potvrdila popis J. Pelíška. V místech, kde ornice neležela přímo na miocenním písku, se nacházel asi 60 cm mocný rezavě hnědý B-horizont. V sedmi sondách se v něm podařilo nalézt ojedinělé křemencové a silicitové artefakty. V chráněných místech se pod B-horizontem dochovala vrstva spraše. Ve dvou sondách se na bázi spraše nacházely pozůstatky paleopůdy. Na základě stratigrafických pozorování a starších zpráv se K. Valoch přiklonil spíše k existenci jen jedné kulturní vrstvy, která však zřejmě zachycuje více sídelních epizod (1967, 20). Z hlediska kulturního zařazení souhlasil K. Valoch s názorem K. Proscheho (1960) a přiřadil ondratické nálezy k szeletienu (Valoch 1967, 22). Celkový přehled názorů na kulturní zařazení ondratické industrie podal ve své studii J. Svoboda (1980a, 8) na základě rukopisu J. Skutila (1952).

Jiří Svoboda byl další z řady archeologů, kteří se touto lokalitou zabývali. V rámci své diplomové práce na Univerzitě

Karlově v Praze (Svoboda 1978), která byla později monograficky publikována (Svoboda 1980a), zpracoval křemencovou část ondratického souboru ze sbírek Moravského zemského muzea v Brně a Muzea Prostějovska v Prostějově. Při analýze materiálu se J. Svoboda zaměřil zejména na technologii zpracování místního křemence od bloků suroviny až po funkční nástroje. Metodologicky přitom vycházel z tzv. dynamické klasifikace štípané industrie, která byla používána zejména ve střední a východní Evropě (např. Ginter 1974). Při celkovém hodnocení souboru si byl J. Svoboda vědom jeho nižší výpovědní schopnosti vzhledem k povrchovému původu. Z technologického hlediska šlo o soubor dílenského charakteru s poměrně velkým podílem čepelí (20,7 %). Podíl jader schopných produkovat levalloiské úštěpy byl 46,36 %. Kromě toho se ovšem v souboru objevila mladopaleolitická prizmatická jádra vhodná k odbíjení čepelí (23,68 %). Mezi nástroji převládala drásadla (36,9 %) a škrabadla (26,31 %), následovaná hroty (zejména moustérskými a levalloiskými, méně listovitými). Poměrně málo bylo rydel (8,33 %), retušovaných čepelí, kombinací a jiných nástrojů. Vzhledem k rozhodujícímu významu levalloiské techniky v analyzovaném souboru ondratických křemenců srovnával je J. Svoboda s industrií z Brna-Bohunic (Valoch 1976b). Na základě těchto dvou lokalit a také povrchové lokality Líšeň – Čtvrtě (Svoboda 1987b) definoval J. Svoboda tzv. bohunický typ (Svoboda 1980a, 87–89), M. Olivou nazvaný bohunicenem (1979a; 1981).

Také J. Svoboda se v roce 1977 pokusil o zjištění stratigrafické situace na lokalitě, případně o odkrytí kulturní vrstvy zmiňované staršími badateli (Svoboda 1977; 1980b). Stratigrafie byla sledována devíti sondami vyhloubenými bagrem a ručními vrty v centrální části povrchové lokality a na profilech pískovny, která v té době značně postoupila směrem k centrální lokalitě Ondratice I/Želeč. Podloží bylo ve všech sondách tvořeno terciérními písky. Sedimentace těchto písků byla severně od lokality ukončena tvorbou terciérních jílu. V centrální části lokality na miocenní písky nasedala kvartérní spraš, která byla nejmocnější ve střední části svahu, směrem k temeni a úpatí vyklíňovala. Nad spraší se nacházel různě mocný B-horizont (holocenní parahnědozem) a ornice. V průběhu výzkumu se nepodařilo odhalit žádné paleolitické artefakty, a tudíž ani ověřit stratigrafickou polohu kulturní vrstvy. Z roku 1999 uvádí J. Svoboda nález plošně retušovaného drásadla na povrchu spraše v souvislosti s plánovaným rozšiřováním pískovny (Svoboda 2000b).

V průběhu posledních asi třiceti let postoupila ondratická cihelna až na okraj centrální koncentrace povrchových nálezů Ondratice I/Želeč v trati Velká Začaková a Holase a menší koncentrace Ondratice Ia v trati Malá Začaková byla téměř bez povšimnutí odtěžena. Siliciové artefakty nalezené v Ondraticech Ia zpracoval M. Oliva (2004). Podle jeho analýzy se zdejší štípaná industrie podobá souboru z Ondratice I/Želče. Nejvýraznějším rozdílem je podstatně nižší zastoupení křemencové složky. Typologicky dominují škrabadla (20,8 %), drásadla (19,3 %), retušované čepele (22,4 %) a hroty (13,7 %). Rydel je poměrně málo (6,3 %). Jerzmanowické a listovité hroty (10,7 %) převažují nad

Obr. 13: Miroslav Daněk při archeologické prospekci v okolí Drnovic na Vyškovsku. Foto J. Buřival.

levalloiskými hroty a čepelemi (2 %), které jsou vázány na rohovec typu Stránská skála. Kulturně řadí M. Oliva kolekci na základě typologicko-technologického srovnání s jinými soubory ke střednímu szeletieniu (Oliva 2004, 69–75).

Co se centrální stanice Ondratice I/Želeč týká, nacházela se v posledních letech mimo hlavní zájem archeologů. Od sondáží J. Svobody z roku 1977 se již nikdo další touto lokalitou detailněji nezabýval a ani se zde nepokusil objevit stratifikované polohy s nálezy. Podobně opadl také zájem o povrchové sběry na okolních lokalitách, pouze Z. Nerudová analyzovala starší sběry J. Ječmínka z lokalit Drysice I – Kluče, Drysice III – Mesla a Ondratice IV – Syrovátky (Nerudová 2000) a A. Přichystal určil suroviny používané na lokalitách Drysice I a Ondratice IV (Přichystal 2000).

Výzkum paleolitu v jižní části sledovaného oblasti, tedy v okolí Vyškova, Drnovic, Lulče a Rousínova začal později než na Prostějovsku a po dlouhou dobu se omezil na ojedinělé průzkumy. Nepočtené nálezy ze sběrů J. Valiče z Ježkovic, uložené v Moravském zemském muzeu, publikoval již před druhou světovou válkou J. Skutil (1936). Později shromáždil Vavřinec Travěvec na několika místech v okolí Lulče kolekci

štípané industrie obsahující jádra a mladopaleolitické typy (Skutil 1936, 63; Svoboda 1994, 22). Ojedinelé nálezy jsou známy také z Vyškova-Dědic, Radslavic, Rychtářova, Lhoty, Habrovan, Olšan (Skutil 1936) a z Ježkovic (Skutil 1957).

V padesátých letech uskutečnili K. Valoch a R. Musil obhlídku a dokumentaci přístupných sprašových profilů ve Vyškovské bráně. V rámci tohoto projektu navštívili a zdokumentovali také profily v cihelnách v Drnovicích, Vyškově, Vyškově-Dědicích a v Pustiměři (Musil – Valoch 1956). Zaměřili se také na popis paleolitických nálezů, které zde byly již dříve objeveny, případně které byly nalezeny v rámci jejich průzkumu. Později popsal J. Svoboda profil v Markově cihelně ve Vyškově (Svoboda 1989) a v roce 1992 zdokumentoval také sprašový profil v cihelně ve Vyškově-Dědicích (Svoboda 1994, 20). Z dalších starších nálezů je v Muzeu Vyškova ve Vyškově uložen úštěp ze silicitu z glacienních sedimentů pocházející z čisté spraše v centru Vyškova (Svoboda 1994, 22).

B. Klíma analyzoval nepočetný soubor pocházející z lokality Olšany I – Smuchy, kterou objevil roku 1968 A. Duroň na poli mezi Habrovany a Olšany (Klíma 1971). Industrii přiřadil k aurignacienu, dnes se však přikláníme spíše k zařazení do technokomplexu szeletien (Mlejnek 2005b). Drobnotvaré artefakty pocházející z výzkumu polykulturní lokality a hradiště Zelená hora u Radslavic, které B. Klímovi předal roku 1963 Č. Staňa, mohou být charakterizovány jako epigravettien (Klíma 1983).

Rozsáhlejší povrchový průzkum okolí Drnovic je ovšem spojen až se jménem Miroslava Daňka (1929–2007; Rybářová – Svoboda 2007), který v osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století objevil na Vyškovsku celou síť paleolitických sídlišť a rozmnožil také počet artefaktů z již známých stanic (Svoboda 1994). M. Daněk spolupracoval zpočátku s O. Šedem z Muzea Vyškova a od roku 1985 s Archeologickým ústavem v Brně, kde jeho nálezy publikoval J. Svoboda v několika drobných příspěvcích (1987a; 1989; 1990a; 1997; 1999) a souhrnně ve své studii zabývající se sídelní strategií paleolitických lovců na Vyškovsku (1994). Z větších paleolitických lokalit objevil M. Daněk už počátkem osmdesátých let např. lokality Drnovice I – Končiny a Kněží háj a Opatovice I – Lány řazené k szeletien nebo epigravettské sídliště Pístovice II – Za Hřbitovem. V roce 1992 objevil szeletskou lokalitu Drnovice III – Za Horkó (Svoboda 1997; Mlejnek 2005a; 2010a), ze které pochází nejpočetnější soubor.

V letech 2002–2004 zaměřil O. Mlejnek svoji pozornost na oblast okolí Drnovic v rámci přípravy své seminární práce

k souborné zkoušce z archeologie (Mlejnek 2004). Ve spolupráci s M. Daňkem upřesnil polohu jednotlivých jím objevených lokalit a analyzoval soubory štípané industrie z této oblasti nově získané M. Daňkem. Výsledky poté publikoval v několika drobných článcích (Mlejnek 2005a; 2005b; 2005c; 2005d; 2005e; 2005f; 2010a). Později se O. Mlejnek věnoval také sídelní strategii paleolitických lovců na Vyškovsku a svůj zájem rozšířil i na sousední Brněnsko. Výsledky analýzy sídelních strategií v mladém paleolitu na území těchto dvou regionů uvedl v rukopisu své oborové práce z archeologie (2006) a později také vydal tiskem (2011a).

V rámci přípravy této disertační práce přenesl autor svůj zájem rovněž na sousední region Prostějovska. Spolu s P. Škrdlou navštívili roku 2009 v rámci projektu zaměřeného na objevování nových stratifikovaných lokalit z počátku mladého paleolitu ondratickou pískovnu a na třech místech se jim v osypech obnažených profilů pískovny podařilo najít paleolitické artefakty. V těchto třech místech vyhloubili drobné sondy, z nichž ve dvou zachytili uhlíkové polohy ležící v půdních sedimentech mezi spraší a podložním miocenním pískem. V první sondě zaznamenali také paleolitický úštěp *in situ* (Škrdla – Mlejnek 2010). V zimě 2009 byla s použitím mechanizace druhá sonda rozšířena asi 65 m jihozápadním směrem. V profilu této asi 1 m široké a 1 m hluboké sondy (Zel_04) se vyrýsovalo několik výrazných uhlíkových čoček s dočervena propáleným podložním sedimentem. Z haldy vyhozené hlíny z výkopu sondy pochází několik artefaktů, mimo jiné také strmě retušované škrabadlo (Škrdla – Mlejnek 2010). V místě nejvýraznější uhlíkové čočky proběhl v letech 2010–2012 záchranný archeologický výzkum, o jehož výsledcích referujeme v této práci. Předběžné výsledky tohoto výzkumu byly publikovány také v několika drobných příspěvcích (Mlejnek et al. 2011; Mlejnek – Škrdla 2012; Mlejnek – Škrdla – Novák 2013).

V souvislosti s tímto výzkumem rozšířil O. Mlejnek v roce 2009 svůj zájem také v případě paleolitických povrchových lokalit z Vyškova na Prostějovsko. Cílem série povrchových sběrů bylo ověření polohy již známých stanic a také objevení nových paleolitických lokalit. V letech 2009–2010 došlo k několika intenzivním povrchovým sběrům na nejbohatší povrchové lokalitě Ondratice I/Želeč a o rok později také v širším okolí Brodku u Prostějova (Mlejnek 2011b). V letech 2011–2013 se O. Mlejnek se svými spolupracovníky zaměřil zejména na okolí Otaslavic a Určic. Výsledky záchranného archeologického výzkumu lokality Želeč i revize povrchových lokalit na Prostějovsku a Vyškovsku jsou podány v této práci.